

ALAMIZSNÁS SZENT JÁNOS,

akinek romlatlan testét Mátyás király helyezte el palotája egyik kápolnájában

A Legenda aureából fordította Madas Edit

Alamizsnás Szent János alexandriai pátriárka, midőn egy éjszaka imádságba merült, meglátott maga mellett egy szépséges leányt, fején olajág koszorúval. Nagyon meglepődött, és megkérdezte tőle, hogy kicsoda. A leány így válaszolt: „Én vagyok a könyörületesség, én hoztam le Isten Fiát a mennyből. Fogadj el mátkádul, nem bánod meg!” Szent János megértette, hogy az olajág a könyörületességet jelképezi, és attól a naptól fogva oly könyörületes volt, hogy elnevezték Elemonnak, azaz Alamizsnásnak. A szegényeket mindig urainak szólította; innen a szokás, hogy a keresztes vitézek mind a mai napig uraiknak nevezik a szegényeket. Összehívta szolgálait, s azt mondta nekik: „Járjátok végig a várost, és mind egy szálíg írjátok össze uraimat!” Mivel nem értették, megmagyarázta: „Akiket ti nyomorultaknak és koldusoknak hívtok, én uraimnak és segítőimnek hirdetem, ők ugyanis valóban tudnak segíteni, és képesek a mennyországot nekünk adni.”

Amikor valakit alamizsnálkodásra akart ösztönözni, egy történetet szokott volt elmesélni. „A szegények egyszer, a napon sütkérezve az alamizsnálkodókról kezdtek beszélgetni: dicsérték a jókat és ócsároltak a rosszakat. Volt egy Péter nevű vámszedő, igen gazdag és nagy hatalmú ember, de a szegényekkel szemben könyörtelen. Aki a házához merészkedett, nagy méltatlankodással kergette el. A koldusok közt nem akadt egy sem, aki az ő házánál alamizsnát kapott volna. Az egyik koldus ekkor így szólt: »Mit adtok nekem, ha ma alamizsnát kapok tőle?« Fogadást kötöttek, és elment Péter házához, és alamizsnát koldult. Az hazaérkezve meglátta a koldust az ajtó előtt; rabszolgája éppen akkor vitte be a házba a hófehér búzalisztból sült, friss kenyeret, s mivel nem volt kéznél kő, Péter egy ilyen kenyeret ragadott meg, és mérgesen vágta hozzá. A koldus gyorsan fölkapta és társaihoz sietett, elmesélve, hogy Péter tulajdon kezéből kapott alamizsnát.

A vámszedő két nap múlva halálos betegségbe esett, és az ítélszék előtt látta magát. Ott volt néhány szerencsen is, amint éppen az ő bűneivel

rakták meg a mérleg egyik serpenyőjét, a mérleg másik oldalán meg hófehérbe öltözött lények álltak nagy szomorúsággal, mert nem találtak semmit, amit a serpenyőbe tehettek volna. Egyikük megszólalt: »Valóban semmink sincs, hacsak az a búzakenyér nem, amit két nappal ezelőtt kénytelen-kelletlen Krisztusnak adott.« Amikor a kenyeret a serpenyőbe helyezték, úgy tűnt, helyrebillen az egyensúly. Azt mondták neki: »Tégy még valamit e fehér kenyérhez, különben elragadnak a szerencsenek!« Felébredt Péter, és megkönnyebülten mondogatta: »Hej, ha egyetlen fehér kenyér, amit mérgemben hajítottam el, ennyire javamra van, mennyivel nagyobb hasznom lenne abból, ha mindenemet a szűkölködőknek adnám.«

Egy napon legjobb ruháját felöltve sietett az úton, amikor egy hajótörött valami ruháért esedezett hozzá. Tüstént levetette drága ruháit, és neki adta. Az fogta, és rögtön eladta. Amikor az adószedő visszatért, látta, hogy ruháját eladásra kiakasztották. Annyira elszomorodott, hogy még enni sem volt kedve, és azt mondta: »Biztosan nem voltam méltó, hogy ez a koldus megtartsa az emlékezetében.« Amikor elaludt, egy napnál ragyogóbb alakot látott, feje fölött kereszt volt, s azt a ruhát viselte, melyet ő adott a szűkölködőnek. Így szólt: »Miért sírsz, Péter?« Erre ő elmondta szomorúságának okát, mire az megkérdezte: »Megismered ezt?« Péter azt válaszolta: „Igen, uram.” Az Úr Péterhez: »Ezt hordom, mióta nekem adtad, és megköszönöm jóakarodat, mert gyötört a hideg, s te felruháztál engem.« Magába szállva tehát jótékonykodni kezdett a szegényekkel, és azt mondogatta: »Él az Úr! Csak meg ne haljak addig, míg közénk nem tartozom.« Miután a szegényeknek adta, amije csak volt, hívatta jegyzőjét, s azt mondta neki: »Egy titkot szeretnék rád bízni, melyet, ha kifecsegsz, vagy ha nem hallgatsz rám, eladlak a pogányoknak.« Tíz font aranyat adott neki, majd így folytatta: »Menj a Szent Városba, végy magadnak portékát, engem pedig adj el egy kereszténynek, s a pénzt oszd szét a szegények között!« Az tiltakozott, de Péter megfenyegette:

»Ha nem hallgatsz rám, eladlak a pogányoknak!« Elvezette hát, ahogy Péter megparancsolta, s hitvány ruhában, mint saját szolgáját, eladta egy ezüstművesnek. A harminc pénzt pedig, amit érte kapott, a szegényeknek adta.

A legalantasabb munkákat végezte, úgyhogy mindenki megvetette, és a többi szolgál is gyakran gúnyt űzött belőle, s már-már bolondnak tartották. Az Úr azonban gyakran megjelent neki, s megmutatva ruháját és egyéb dolgokat, megvigasztalta.

Közben maga a császár, de mindenki más is nagyon fájlalta egy ilyen jeles ember eltűnését. Néhány szomszédja Konstantinápolyból eljött a szent helyeket felkeresni, és Péter gazdája vendégül látta őket. Reggeli közben azt sugdosták egymás fülébe: »Mennyire hasonlít ez a szolga Péterhez, a vámszedőhöz.« Míg a többiek kíváncsian fürkészték, az egyik így szólt: »Ez tényleg Péter úr, fölkelek és elkapom.« Meghallotta Péter, s titokban elmenekült. A kapus süketnéma volt, és egy jelre szokta kinyitni a kaput, de Péter most nem jellel, hanem szóval parancsolta meg neki, hogy nyissa ki. Az pedig rögtön visszanyerte hallását és beszédképességét, felelt neki és kinyitotta a kaput. Visszatérve a házba, mindenki csodálkozott, hogy tud beszélni, ő pedig ezt mondta: »Az, aki a konyhán dolgozott, kiment és elmenekült, de lássátok, biztosan Isten szolgája ő! Mikor azt mondta nekem: 'Mondom neked, nyiss ki!' – a szájából láng csapott elő, s mihelyt elérte nyelvemet és fületem, azonnal visszanyertem hallásomat és beszédképességemet.« Felugráltak mindnyájan, s a nyomába eredtek, de nem sikerült megtalálniuk. Ekkor a házban mindenki bűnbánatot tartott, hogy egy ilyen szent férfiúval ilyen hitványul bántak.”

Egy Vitalis nevű szerzetes próbára akarta tenni Szent Jánost, hogy mennyire lehet őt pusztá szóval befolyásolni, s hogy könnyen hajlik-e a megbotránkozásra. Megérkezvén a városba, számba vette az összes örömlányt, és sorra látogatta őket, mondván: „Töltsd velem ezt az éjszakát, de ne paráználkoddj!” Belépve egy-egy leány házába, letérdelt egy sarokba, és egész éjszaka érte imádkozott, majd reggel meghagyva, hogy senkinek el ne mondja, mi történt, eltávozott. Egyikük mégis fölfedte életmódját, de az öreg imájára rögtön megszállta az ördög, a többiek pedig azt mondták: „Megadta neked az Isten, amit megérdemeltél,

mert hazudtál! Bujálkodni megy csak hozzád az az elvetemült, nem másért.” Estére kelve pedig azt mondja Vitalis mindenki füle hallatára: „El kell mennem, mert ez és ez az asszony vár.” Midőn többen szemrehányást tettek neki, így válaszolt: „Nekem tán nincs testem, mint akárki másnak? Vagy csak a szerzetesekre haragszik az Isten? Végül is azok is csak emberek, mint akárki más.” Erre azt mondták néhányan: „Végy magadnak feleséget, atyánk, változtass öltözetet, és akkor nem botránkozatsz meg senkit.” Haragot mímelve így válaszolt: „Nem hallgatlak tovább benneteket, tűnjetek előlem! Aki meg akar botránkozni, csak botránkozzék nyugodtan, és verje fejét a falba. Tán az Isten rendelt titeket bíráimul? Menjete, s törődjete a magatok dolgával, nem nektek kell számot adnom az én dolgaimról!” De ezt már kiabálta. Amikor bepanaszolták Szent Jánosnak, Isten megkeményítette szívét, hogy ne adjon hitelt a hallottaknak. Vitalis pedig könyörgött Istenhez, hogy halála után fedje fel életét néhányak előtt, hogy ne tulajdoníttassék bűnükül, ha miatta megbotránkoztak. Sokat megtérített az említett asszonyok közül, és kolostorokban helyezte el őket.

Egy reggel az egyik leány házából kilépve, szembetalálkozott egy emberrel, aki éppen bujálkodni ment oda. Ez az ember adott a szerzetesnek egy pofont, és így ripakodott rá: „Te utolsó gazember, hát sohase tisztulsz meg szörnyű mocsoktól?” Erre a szerzetes: „Ide figyelj! Mindjárt te kapsz tőlem egy akkora pofont, hogy egész Alexandria összefut!” És lám, az ördög egy szerencsen képében arcul ütötte az embert, mondván: „Ezt a pofont Vitalis atya küldi neked.” És belebújva rögtön gyötörni kezdte, úgyhogy kiáltozására az egész nép összecsődült. Bűnbánatot tartva, Vitalis könyörgésére megszabadult.

Midőn Isten embere közeledni érezte halálát, ezt az írást hagyta hátra: „Ne ítélkezzetek idő előtt!” Midőn pedig az asszonyok elmondták, hogy mit tett, mindnyájan dicsőítették Istent, különösen pedig Szent János, mondván: „Én is megérdemltem volna azt a pofont, amit amaz kapott.”

Egy szegény ember zarándoköltözetben Jánoshoz érkezett, és alamizsnát kért tőle. János hívatta sáfárát, és azt mondta neki: „Adj ennek hat pénzt!” A zarándok fogta a pénzt és távozott, majd ruhát cserélt, és a pátriárkához visszatérve, újra alamizsnát kért tőle. Az pedig hívatván sáfá-

rát mondta: „Adj ennek hat aranyat!” A sáfár odaadta a pénzt, majd, miután az ember távozott, azt mondta Jánosnak: „A te kérésedre, atyám, kétszer adtam neki alamizsnát, hisz csak ruhát cserélt.” Szent János úgy tett, mintha nem tudná. Az pedig harmadszor is ruhát váltva Szent Jánoshoz jött, és ismét alamizsnát kért. Ekkor a sáfár megérintette Jánost, jelezve, hogy megint ő az. János erre azt mondta neki: „Eredj és adj neki tizenkét pénzt, hátha a mi Urunk Jézus Krisztus ő, aki próbára akar tenni engem, hogy képes-e többet kérni, mint amennyit én adni tudok.”

Egy alkalommal egy patrícus az egyház pénzét valamilyen kereskedelmi ügyletbe akarta befektetni, de a pátriárka semmiképpen nem volt hajlandó beleegyezni, mert ő meg a szegényeknek akarta odaadni. Mindketten hevesen vitatkoztak, majd haragosan távoztak. Kilenc órakor meghagyta a pátriárka főesperesének, hogy mondja meg a patrícusnak: „Uram, a nap lenyugvóban.” Ezt hallva a patrícus könnyekre fakadt, elment Jánoshoz, és bocsánatot kért tőle.

Egyszer Szent János egyik unokaöccsét durván megsértette egy szatócs. Sérelmét sírva panasolta el Jánosnak, és teljesen vigasztalan volt. A pátriárka azt mondta neki: „Hogy merészelt szembeszállni veled valaki, hogy nyithatta ki egyáltalán veled szemben a száját? Higgyél, fiam, csekélységemnek, olyan dolgot teszek ma vele, amin egész Alexandria csodálkozni fog.” Erre megnyugodott az ifjú, gondolván, hogy majd jól megvereti. Látva János, hogy megvigasztalódott, keblére ölelte, és így szólt: „Fiam, ha valóban alázatosságom unokaöccse vagy, készülj fel a megvesszőztetésre, s hogy mindenfelől szidalmazást kell elszenvedned. A valódi rokonság nem a testen és a véren múlik, hanem a lélek erényeiből tetszik ki.” Ezzel a szatócsért küldetett, és minden befizetést és adót elengedett neki. Aki csak meghallotta ezt, elcsodálkozott és megértette, hogy ez volt az, amit ígért: „Olyan dolgot teszek vele, amin egész Alexandria csodálkozni fog.”

A pátriárka hallott arról a szokásról, hogy mihelyt egy császárt megkoronáznak, sírkőfaragó mesterek lépnek elé, négy-öt, különböző színű márványdarabot tartva, és megkérdezik:

„Milyen márványból, vagy ércből parancsolja Császári Felséged a síremlékét?” E szokást követve, maga is megparancsolta, hogy készítsenek

számára síremléket, de úgy rendelkezett, hogy haláláig ne fejezzék be. Egyeseknek pedig megparancsolta, hogy amikor éppen klérusával együtt egy nevezetes ünnepet ül, jöjjenek hozzá és mondják neki: „Uram, a síremléked befejezetlen. Parancsold meg, hogy fejezzék be, mert nem tudod, hogy mely órában jó el a tolvaj!” (Mt, 24,43; Lk 12,39).

Egyszer egy gazdag ember látta, hogy Szent János ágyán milyen hitvány rongyok vannak, mert a többi a szegényeknek adta. Vett hát egy nagyon drága takarót és Szent Jánosnak adta. János magára húzta a takarót, de nem tudott elaludni, mert arra gondolt, hogy háromszáz „ura” takarózhatnék ennyi pénzért. Egész éjjel gyötrődött, és azt mondogatta: „Hányan nem ettek, hányan fáznak a piactéren, hányan alszanak ma hidegtől vacogó foggal? Te bezzeg nagy halakkal tömte tele a hasad, hálószobádban pihensz minden bűnöddel együtt, s most ráadásul egy harminchat aranypézt értékű takaró alatt melegszel. Az alázatos János többé nem takarózik ezzel.” Reggel rögtön eladatta a takarót, és az árát a szegényeknek adta. Meghallva ezt a gazdag ember, másodszor is megvette azt a takarót, és Jánosnak adta, kérve, hogy ne adja el többé, hanem tartsa meg magának. János elfogadta, de ismét eladatta: és „urai” között szétosztotta az árát. Amikor meghallotta ezt a gazdag ember, ismét odament, megvette a takarót és elvitte Szent Jánosnak, és boldogan így szólt: „Majd meglátjuk, hogy ki fárad bele, te, hogy eladd a takarót, vagy én, hogy visszavásároljam.” Így aztán kedvesen kopasztgatta a gazdag embert, mondván, hogy nem vétkezik, aki azért fosztja ki a gazdagokat, hogy a szegényeknek adjon. Sőt, kétszeres a haszna: először, mert megmenti azok lelkét, másodszor, mert ezért nem kis jutalom jár.

Amikor Szent János az embereket alamizsnálkodásra akarta buzdítani, Szent Serapionról szokott mesélni. Serapion a köpenyét egy szegénynek adta, s mikor egy másik koldussal találkozott, aki a hidegtől szenvedett, annak meg a tunikáját adta oda. Evángéliumát a kezében tartva, meztelenül üldögélt, amikor valaki megkérdezte tőle: „Atyám, ki fosztott ki téged?” Ő az Evángéliumra mutatott és azt mondta: „Ez fosztott ki engem.” Amikor pedig egy újabb szegényt látott, eladta Szent Könyvét, és az árát neki adta. Megkérdezték tőle, hogy hova tette az Evángéliumot, mire azt

felelte: „Az Evangélium azt parancsolja, hogy: »Menj, add el, amid vagyon, és add a szegényeknek!« (Mt 19,21). Csak ez az Evangéliumom volt, és azt adtam el, ahogy parancsolta.”

Egyszer, amikor valaki alamizsnát kért Jánostól, öt pénzt adott neki. Az méltatlankodott, hogy nem kapott több alamizsnát, és szidalmazni kezdte Jánost, sértéseket vágva az arcába. Hallva ezt a szolgálak, rá akartak rohanni, és jól elverni, de János megtiltotta nekik, mondván: „Hagyjátok, testvéreim, hadd átkozzon engem! Én immár hatvan éve káromolom Krisztust a cselekedeteimmal, s ne tűrjem el, hogy ez az ember egyetlen alkalommal szidalmazzon?” Megparancsolta, hogy hozzák elő a pénzeszsákot, tegyék le elé, s annyit vegyen belőle, amennyit csak akar.

Az evangélium után a nép ki szokott menni a templomból, és az ajtó előtt fecsegték. Egyszer a pátriárka az evangélium felolvasása után kiment velük együtt, és közéjük telepedett. Amikor ezen nagyon csodálkoztak, azt mondta nekik: „Fiaim, ahol a nyáj, ott a pásztor. Vagy bejöttök a templomba, s akkor magam is bemegyek, vagy itt maradtok, s akkor én is itt maradok.” Csak egyszer vagy kétszer csinálta meg ezt, és megnevelte a népet, hogy a templomban maradjon.

Egyszer egy ifjú elrabolt egy apácát. Klerikusai bepanaszoltak Szent János előtt, kérve, hogy közösítse ki, mert két lelket veszejtett el egyszerre, a magáét s az apácáét. Szent János lecsendesítette őket, mondván: „Nem úgy, fiaim, nem úgy! Megmutatom nektek, hogy ti is két bűnt követek el egyszerre. Először Isten parancsa ellen cselekedtek, aki azt mondja: »Ne ítéljetelek, hogy ne ítéltessetek!« (Mt 7,1). Másodszor, mert nem tudjátok biztosan, hogy vétkeznek-e mind a mai napig, s nem tartottak-e bűnbánatot.”

Szent János imádság közben gyakran elragadtatásba esett. Ilyenkor hallani lehetett, amint Istennel vitatkozik: „Igen, édes Jézusom, én osztogatok, te pedig adsz, lássuk, ki győz!” Amikor nagy lázba esett és közeledni érezte halálát, ezt mondta: „Hálát adok neked, Istenem, hogy meghallgattál nyomorúságomban, amikor jóságodhoz fohászokdtam, hogy csak egyetlen obulus maradjon nálam, amikor meghalok. Azt kívánom, hogy ezt is adják a szegényeknek.”

Tiszteletre méltó testét egy olyan sírba helyezték, ahová két püspököt temettek el. A két

test, csodák csodája, félrehúzódtott, és Szent Jánosnak közepén hagytak helyet.

Néhány nappal a halála előtt azt tanácsolta egy asszonynak, aki valami szörnyű nagy bűnt követett el, és senkinek sem merte meggyónni, hogy írja le azt – mivel tudott írni –, pecsételje le, hozza el neki, s majd ő imádkozik érte. Az asszony beleegyezett, gondosan le is írta, lepecsételte és átadta a levelet Szent Jánosnak. János azonban beteg lett, és pár nappal később elnyugodott az Úrban. Az asszony meghallva, hogy János elhunyt, azt gondolta, hogy vége van, lelepleződött, mert azt hitte, hogy János a levelet odaadta valakinek, s az mások kezébe jutott. Elment hát Szent János sírjához, és bőséges könnyhullatások közepette ezt kiáltotta: „Ó, jaj, el akartam kerülni a megszégyenülést, és mindenki előtt megszégyenültem!” Amint így keservesen síráncozott, s kérte Szent Jánost, hogy mutassa meg, hova tette az írást, íme, Szent János főpapi ornátusban kilépett a sírból, a két püspök, akik vele nyugodtak, két oldalról közrefogták, s így szólt: „Mit zaklatsz ennyire engem, s ezt a két püspököt, akik velem vannak? Miért nem hagysz békén nyugodni minket? Nézd, a halotti lepleink átáztak a könnyeidtől!” Ezzel odaadta neki a lepecsételt írást, ahogy volt, mondván: „Nézd ezt a pecsétet, nyisd fel a levelet és olvasd fel.” Az asszony felbontotta, bűnei teljesen el voltak törölve, helyettük ezt az írást találta: „Az én szolgám, János miatt töröltetek el bűneid.” Ekkor az asszony nagy hálát adott Istennek, János pedig a püspökökkel visszatért a sírba.

Szent János az Úr 605. esztendeje táján élt, Phocas császár idejében.

ALAMIZSNÁS SZENT JÁNOS

(Joannes Eleemosynarius)

(Ciprus 550k.-Ciprus 616. nov. II.)¹

Ünnepe: január 23., a görög egyházban nov. 11. 606-616-ig alexandriai pátriárka.²

Álmában égi szépségű lány jelent meg előtte, aki magát Irgalmasságnak nevezte. Hatására osztotta szét mindenét a szegények között, miután meghalt a felesége és a gyerekei is.³

Egyes források szerint a johanniták János lovag sírja fölött alapítják rendjüket Jeruzsálemben.⁴

Konstantinápoly elfoglalása (1453) és Nándorfehérvár (1456) II. Mehmed török császár Hunyadi János fiának, Mátyásnak ajándékozta az akkor Konstantiná-

polyban levő Alamizsnás Szent János ereklyéket.⁵ Beltramo Costabili 1469. november 17-én kelt jelentésében azt írja, hogy 1489. novemberében ünnepélyes fáklyás körmenettel fogadta és helyezte el a budai királyi kápolnába Mátyás király Alamizsnás Szent János ereklyéit.⁶

Az ereklye a budai palotába került, a Capella Regisbe. Ez közvetlenül a könyvtár (Bibliotheca Augusta⁷) mellett helyezkedett el.⁸

Bonfini szerint a palota dunai oldalán volt, amelyet Mátyás gazdagon fölszerelt és „collegium adiecit honestissimum sacerdotum”, adott hozzá. Nagyboldogasszonynak lett szentelve.

1489⁹-ben János ereklyéinél eskette meg Mátyás Bakócz Tamást és az ország főurait, hogy halála után Corvin Jánost választják királlyá.

Mohács (1526) után az ereklyét pálos szerzetesek Bánffy Lukács perjel vezetésével Máriavölgybe¹⁰ vitték. Innét került át Pozsonyba 1530-ban.

A kápolnához tartoztak a király szegényei is. Ajtajában mindig ült két koldus.

1632-ben Pázmány Péter ezüstkoporsót készíttetett neki.

1732-ben Esterházy Imre esztergomi érsek és prímás a pozsonyi székesegyházhoz Alamizsnás Szent János kápolnát építtetett, alá kriptát.¹¹ Ebben a kriptában lett eltemetve Pázmány Péter¹², Schomberg György¹³, Pálffy Miklós, Bajza József Ignác, majd 1745-ben Esterházy Imre¹⁴ is. A pozsonyi székesegyház főoltárán található Szent Márton lovas szobor arcvonásai a fiatal Esterházy Imrét¹⁵ mintázzák magyar díszruhában. Még két képe ismert, az egyikben saját magát festették, a másikban Alamizsnás Szent János képében. Mindkettő Jozef Kraft munkája, és Pozsonyban található.

1. Más források szerint 619-ben halt meg.
2. Dr. Perendy László Patológia című könyvében felsorolja az összes alexandriai pátriárkát, de Alamizsnásról nem tesz említést. Sőt, felsorolása 607-től 626-ig hiányos. (Eulogios 580-607; a köv. Benjamin 626-665.)
3. Legendája mellékletben.
4. Másik forrás szerint Keresztelő Szent Jánosról vannak elnevezve. Jelképük a bárány, Isten Báránya. (Agnus Dei) Keresztelő Szent János nevezte így Jézust, amikor ujjával rámutatott: Ime az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit. (Jn. 1,29) Ujjereklyéi Zadarban, kezével együtt.
5. Thuróczy János Krónikájában írja, hogy Mohamed azt mondta Mátyásról: A világ minden fejedelmei közt csupán én meg ő vagyunk méltók a fejedelem névre. Humanista történetírók. Bp.: Szépirodalmi Kvk., 1977. p. 113.
6. Balogh J. közlése
7. A Corvina kv. Korabeli elnevezése.
8. Oláh Miklós Hungária (1536) azt írja, Buda Alamizsnás

Szent Jánosról és Mátyás király könyvtáráról híres.

9. Ebben az évben foglalta el Velence Ciprust.
10. Máriavölgy Pozsonytól 13 km-re található. 1377-ben Nagy Lajos alapította: Thal nevű földet Remete Szent Pál követőinek ajándékozta. Nosztra alá tartozott. A pálosok Szentlőrincről ide menekültek, itt lett a székhelyük. 1626-ban német zsoldosok kirabolták. 1683-ban eretnekek pusztították, templomát meggyaláztak, oltárait széthordták. 1712-ben Keresztély Ágost hercegprímás (Esterházy Imre elődje) helyreállíttatta. 1721-től rendfőnöki székhely.
Hársfából készült Szűz Mária szobra Szent István korából és kútja nevezetes. I. Lipót 1687-ben itt ajánlotta fel az országot a Magyarok Nagyasszonyának. (Lipót 1674-ben Róma 1671. évi engedélye alapján hozzájárult, hogy a pálosok generális perjele megfelelő tanulmányok és vizsgák letétele után a rend tagjainak magisteri vagy doktori fokozatot adhasson. Közli Gyéressy Béla 429. jegyzék)
11. Szent Erzsébetről elnevezett apácakolostort és kórházat építtetett. Alamizsnás Szent János és Szent Erzsébet szobrát a Magyar Nemzeti Galéria régi gyűjteménye őrzi Pozsonyból. p. 161.
12. Egyszerű fakoporsóban, minden pompa nélkül, bebalzsamozás nélkül temették el. 222 év múlva Knauz Nándor leírja, hogy miután felnyitották a koporsót, a róla készült festményekről felismerhető.
13. Az Academia Istropolitana al-, majd Vitéz János után kancellárja.-
14. Sírfeliratát maga szerkesztette: *Sub hoc admirandae commiserationis prodigio, Divo Joanne Alexandrino - ego in te, Deus meus, misericordia mea, assistente mihi dulci Misericordiae Matre - dormiam et requiescam. Frater Emericus.* (A csodálatos irgalmú Alexandriai Szent János ereklyéje alatt nyugszom és pihenek benned könyörülő jószágos Istenem az irgalmasság Édesanyja pártfogásával. Imre testvér)
15. Galáthai gróf Esterházy Imre (Vágújhely, 1663. november 5. - Pozsony, 1745. december 6.) főispán, érsek. Nagyszombatban és Sopronban a jezsuitáknál tanult. 1680-ban lépett a pálosok rendjébe. Tanulmányait Bécsújhelyen és Rómában folytatta, ahol filozófiából és teológiából doktorált. 1687-ben hazatért, a következő esztendőben pappá szentelték, majd hét éven át Lepoglaván és Nagyszombatban tanárként dolgozott. 1694-ben nyomtatásban is kiadta „Theses theol. de iure et dominio” c. munkáját. 1702-től a rend generálisa. A váci püspökség élére 1706. október 15-én, a zágrábira 1708. október 10-én került. Nagy része volt abban, hogy a horvát rendek 1712-ben elfogadták a Pragmatica Sanctiót. Grófi címet kapott 1715-ben. A veszprémi egyházmegye püspökévé és a vármegye főispánjává 1723. január 17-én nevezték ki. Barokk stílusban újjáépíttette a káptalannal együtt a székesegyházat, s azt ellátta 4 haranggal. Csak két és fél évet töltött az egyházmegyében, 1725. augusztus 31-től esztergomi érsek és prímás. A palliumot 1727-ben kapta meg. Esterházy építtette a pozsonyi székesegyházhoz 1732-ben az Alamizsnás Szt. János-kápolnát, s a Szt.

Erzsébetről elnevezett apácák kolostorát és kórházát; egyházi és művelődési célokra kb. 2 millió Ft-ot költött. Ő koronázta meg 1741. június 25-én Mária Terézia királynőt. Ő készítette el Donner Rafaellel a pozsonyi Szt. Márton-templom főoltárának lovas szobrát, s támogatta költő rokonát, Amade Lászlót.

Műveiből: *Theses Theologicae. De Jure et Dominio...* 1696. – *Alamispás Szent Jánosnak Alexandriai patriárkának élete.* 1732.

Bakonyvári Ildefonz: *A pápai Katolikus Gymnasium története a pálosok idejében.* Pápa, 1896.

Kisbán Emil: *A magyar pálos rend története.* 2. Köt. Bp., 1940.

Meszlányi Antal: *A magyar hercegprímások arcképsorozata 1707-1945.* Bp. 1970.

wikipedia-hu

GYIMES ISTVÁN

Eretnekek, trubadúrok, legendák

A kereszténység nem Jézus Krisztussal kezdődik. Ezt a meglepőnek tűnő mondatot íratja le a kutatóval a tapasztalat. De mikor lett a kereszténység és vajon mit őriz az időtlen idő, a kezdetlen és végtelen?

Amennyiben a kereszténység kialakulásának kérdéséhez fordulunk, egyet kell értenünk Várkonyi Nándorral abban, hogy teljesen bizonyos az, hogy Jézus nem valami újat mondott és tanított, hanem nagyonis jelenvalót, vagy éppen olyat, ami régen megvolt és most veszni látszott: A Vallást. Nem újat kell tehát keresnünk, hanem valami meglevőt, éppen eltűnőben levőt, valami feledésbe merülőt.

Mt 5,17: Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább, hogy betöltssem.

Mit jelent ez a szó, hogy betölteni?

Teljesíteni. A teljességet jelenti, azt, hogy az amit betöltünk, azzal válik teljessé, hogy betöltjük. Mert anélkül viszont üres. A magyar szó, amely jelentésében, használatában jelenti egy edény adott lehetőségeinek kihasználását például; tehát a betöltött edényben már nincs hely, az teljesen tele van. A betöltött törvény teljesen megtartott törvény.

A nem eléggé alapos, felületes sztereotípiáktól terhes gondolkodású szemlélő azt gondolhatná, hogy az Emberfia itt Mózes törvényeiről beszél a tanítványoknak. De a tanítványok szerint a betöltött törvény a szeretet. Ennyi és ezzel kész.

Rm 13,8 Senkinek semmivel ne tartozzatok, hanem csak azzal, hogy egymást szeressétek; mert a ki szereti a felebarátját, a törvényt betöltötte.

Rm 13,10 A szeretet nem illeti gonosszal a felebarátot. Annak okáért a törvénynek betöltése a szeretet.

Lk. 10,25-28 És ímé egy törvénytudó felkele, kísértvén őt, és mondván: Mester, mit cselekedjem, hogy az örök életet vehessem?

Ő pedig monda annak: A törvényben mi van megírva? mint olvasod?

Az pedig felelvén, monda: Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből és minden erődből és teljes elmédből; és a te felebarátodat, mint magadat.

Monda pedig annak: Jól felelél; ezt cselekedd, és élsz.

A magyar hagyományban ilyen kifejezések találhatók, a teljesség igénye nélkül. Szerelmesisten, szerelmes gyermekem, szerelmes testvérem, szerelmes atyám/anyám, szerelmes fiam, szerelmes atyámfia...

Példák a Bibliából (Károli fordítás):

Mt 3,17 És ímé egy égi hang ezt mondja vala: Ez amaz én szerelmes fiam, a kiben én gyönyörködöm.

Mt 12,18 Ímé az én szolgám, a kit választoltam; az én szerelmesem, a kiben az én lelkem kedvét lelé; lelkemet adom ő belé, és ítéletet hirdet a pogányoknak.

Mt 17,5 Mikor ő még beszél vala, ímé, fényes felhő borítá be őket; és ímé szózat lón a felhőből, mondván: Ez az én szerelmes Fiam, a kiben én gyönyörködöm: őt hallgassátok.

Mk 1,11 És szózat lón az égből: Te vagy az én szerelmes fiam, a kiben én gyönyörködöm.

Mk 9,7 És felhő támada, mely őket befogá, és a

felhőből szózat jöve, mondván: Ez az én szerelmes Fiam; őt hallgassátok.

Mk 12,6 Minthogy pedig még egy egyetlen szerelmes fia is vala, utoljára azt is elküldé hozzájok, ezt mondván: A fiamat meg fogják becsülni.

Lk 3,22 És leszálla ő reá a Szent Lélek testi ábrázatban mint egy galamb, és szózat lőn mennyből, ezt mondván: Te vagy amaz én szerelmes Fiam, te benned gyönyörködöm!

Lk 9,35 És szózat lőn a felhőből, mondván: Ez amaz én szerelmes Fiam, őt hallgassátok.

Lk 20,13 Monda azért a szólónak ura: Mit cselekedjem? Elküldöm az én szerelmes fiamat: talán azt, ha látják, megbecsülik.

Persze más, nagyon is aktuális szerelemről is szó esik a Bibliában:

I. Tim. 6,10 Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme: mely után sóvárogván némelyek eltévelyedtek a hittől, és magokat általszegezték sok fájdalommal.

A szeretet, amely legfelső formájában a szerelem. Mi a szerelem? Szenvedélyes szeretet.

Mai hétköznapi értelmében önzetlen lángoló hevület, ragaszkodás és vonzalom egy másik embertársunk iránt. Ösztönző, sodró, heves ezekkel a szavakkal jellemzi a Magyar Értelmező Kéziszótár.

Ha a szó nemcsak mai értelemben vett használatát tekintjük, hanem időben tágítunk a vizsgálaton, akkor azt kell mondanunk, hogy a teljes, feltétel nélküli, odafigyelő és odaforduló szeretet legfelső fokozata, ami nem nemiségtől függő tartalom, hanem egy fokozati tartalom, a legfelsőbb, legteljesebb fokozata a szeretetnek. Ha a magyar nyelv szabályai szerint (Czuczor-Fogarasi) gyökökre bontjuk, akkor a SZeR és eLeM tagokból áll össze.

Vizsgáljuk meg, hogy ez a gyök szerinti bontás hova vezet! A szimbolikában az 5+1 elemi minőség a szkíta-magyar hit szerinti élőfa, a szer-elem. Ebben a rendszerben Tűz, Víz, Levegő, Föld egymásból származtatott négyese mellett van az úgy nevezett nulladik elem, a SzöSz/SzűZ és az Élőfa vagy SzeR, mint öt plusz egyedik. A Tűz és Víz elemekből származtatható a Levegő és Föld elem. Ez a származtathatóság szerves összefüggést takar. Amennyiben az asztrológiai világmodellbe belehelyezzük ezeket a megnyilvánulásokat, amelyek

egyébként, de cseppet sem mellesleg a világ építőelemeit alapvetően képviselik, nos, amennyiben ezeket az asztrológiai világmodellbe helyezzük, úgy láthatjuk, hogy olyan kérdéseket generálnak, amelyek jelképes értelemben de a működést érintően jelentkeznek. A tengelyek alkotják ezt a rendszert, és bizonyítékokat szolgáltat nekünk a Kárpát-medence református templomaiban látható kazettás mennyezetek elemzése. Itt alapvetően a gyügyei és a csengersimai mennyezeteken látható átlós képelrendezésű kazettákra kell utalni, melyek a Nyilas szimbólumot illetve A Nyilas-Ikrek tengelyt jelenítik meg a zodiákusi rendszerben.

Miért volt fontos számunkra ez a tisztázás a témánk szempontjából?

A kutatások fényében jó okunk van kijelenteni azt, hogy a szkíta-magyar vallásban, mely szóhasználatot a manicheizmusnak nevezett vallási alakulatra is alkalmazzuk, a fenti rendszer adta a kerek világ képét, és ebből a szerkezetből következően a szeretet, illetve szerelem közvetlen szervező erő volt a világrendben, és mint ilyen a tan központi, mondhatnánk, dogmája.

Arról van tehát szó, hogy a szkíta-magyar vallásban, melynek kezdetei a legősibb időkig mennek vissza, a szeretet olyan központi tétel, ami az emberek életét szervezi, meghatározza.

Szeretevallásnak is nevezik, és ez nem túlzás, amint az az imént elmondottakból kitűnik.

Hol van ez a szeretetvallás? Egyáltalán milyen módon jelenik meg a mai ember lelkében?

Hogyan vegyük el az emberektől azt, ami az övék? A vallás a néplélekbe van íródva. Nevezhetjük ezt kollektív tudattalannak, ahogy Jung tette, vagy éppen kollektív emlékezetnek vagy kollektív tudásnak, de a lényeg az, hogy az emberbe be van ivódva, a lélekbe be van írva a tiszta vallás, a hit és annak teljes tudása, szimbólumai. Mondhatjuk úgy is, hogy az istenképe a népeknek sajátos, jellemző.

Ha megszületne egy test nélküli tudat, egy agy, mint annak hordozója, azt biztosan tudná, hogy ember, a nemét, a nemzetiségét és a vallását. A lélek, amikor e világban testesül, tudással érkezik. Ennek számos bizonyítékát tárták fel már úgynevezett egzakt tudományok segítségével is. A gyermekek, de a felnőttek meditációs képeit is vizsgáló pszichológusok, amikor megadják az ob-

jektumot, amire meditáltatnak, akkor a véletlen előfordulásnál jelentősen nagyobb arányban találkoznak egyezésekkel. A meditáció befejeztével a gyerekek, felnőttek elmesélik, vagy lerajzolják az élményeiket. A felnőtt esetében gondolhatunk esetleges sztereotípiákra, tanult elemekre, ám óvodáskorú gyermekek esetében aligha tételezhetünk fel kultúrbefolyásokat. A meditációban azonban a szimbólumok előhívódnak, illetve a hívóképek eredményei ugyanazok a szimbólumok.

Nézzük meg, hogy hova tűnik a magyar lélek, miért nem képes felszínre jönni, illetve miért csak oly ritkán?

Az iskola, a közoktatás rendszerébe kell mennünk vizsgálódnunk! Ha egy ilyen ember az iskola racionális rendszerébe kerül, akkor csak meg kell vele tanítani azt, hogy a magyar nép ősvallása egy sámánhit volt. Az eredeti istenképet és szimbólumokat mélyen hordozó, őrző tudat felszínére terítnek egy olyan fátylat, amelynek mintájával, képeivel semmit nem tud a mélytudat kezdeni, neki az teljesen idegen, tehát, még inkább visszahúzódik. Az így agymosott embereknek aztán bemagyarázhatnak múltat, jelent, jövőt. A vallástörténet tudósai felállítottak egy teljesen értelmezhetetlen fejlődési sort, ami az ember és a transzcendens, azaz a megismerés határain túli világ viszonyát illeti. Ebben a sorrendben a sámánhit egy közepes fejlettségi fokot foglal el. Képzelnék el a mai embert, aki a folyamatos fejlődés és civilizálódás, azaz az állandó tökéletesedés hazugságában nevelkedik fel, milyen viszonyulást talál egy ilyen rendszerhez. Szégyelli. Szégyelli, hogy az ő a ma már igen fejlett kereszténység előtti ősei ilyen rondán primitívek voltak. Vigyázzunk, mert bárki beleeshet ebbe a csapdába! Annak a felállított rendszernek a teljes tagadását kell megvalósítani, rávilágítva arra, hogy nemhogy fejlettségi sor, de még csak időrend sem áll fenn ezek között a viszonyulások, ha úgy tetszik vallási rendszerek között.

Így könnyen nevelhetünk hívő embereket, mert a vallás, vallások az ő számukra inkább valamilyen racionális síkon értelmezendő és értelmezhető kreációk lesznek, nem érintvén meg a lelkét semmi, sőt, akár ateista is lehet belőle. Ebben az esetben az ateizmus is egy hitelvi rendszert kell, hogy képviseljen, így tulajdonképpen – vallás.

De mi a bizonyítékunk?

Amikor elmennek az emberek például Csíksomlyóra, akkor a felkelő napban egy asszonyt látnak meg, életre szóló élménnyel gazdagodnak, nem értve persze az egészet, hogy mi is történt?

Meglátta a lélek a beléírt, a hozott valóságos Isten képét. A falusi öregasszonyok, amikor már elég idősök ahhoz, hogy lelkük nyitva legyen, akkor kezdenek érzelmesen Szűz Máriához szeretettel fordulni, őhöz imádkoznak. A gyerekek látják a búzaszemben Krisztus arcát, ami nekünk néprajzi tananyag csupán. Azt mondják az embereknek, hogy a te ősvallásod valami olyasmi volt, amit néhány tűz körül ugráló, légyölő galócát evő, bódult, bőrdobos szibériai ember művel ma már csak. Ezután a tudósok odautaznak, meg ma már az érdeklődők is, és mozdulatról mozdulatra dokumentálják azt, hogy mit csinál az az ember ott Szibériában. Ezt csináltuk mi? Mit kellene érezni, amikor látjuk vagy olvasunk róluk?

És van létra, meg van ágasfa, meg minden kellék, de nincs napba öltözött asszony, akiről ha csak beszéd esik, már a könnyek gördülnek az emberek szeme sarkából, mert a lelküket érinti. Beszélnek narkotikumokról, sámán álomról, utazásról, de nem szólnak a szeretetről, az odaadásról, a szerelem vallásáról. És még csak ellene sem kell mondanunk a sámánnak, aki Szibériában a gyógyító erőért útra kél, mert az a szerelem mozgatja cselekvésében, amiről mi is tudunk, és ami nálunk a Boldogasszonyosságban testesül.

Példáját adta a katolikus egyház által is elismerten ennek a női eszménye Árpád-házi Szent Erzsébet királylány. Aki megvalósította a szerelem és feltétel nélküli odaadás lelkes művészetét. Élete nyomán legendák születtek róla. Olyan történetek, amelyek nem történeti hűséggel mutatják be a hősi életét, hanem szimbolikus eseményeken keresztül példát adnak.

Képes beszéd az, amelyben nem mesészerűen, ám nem is valóságosan, mégis hihetően mesélnek a csodák vagy csak csodálatos dolgok. Mert olyan műfaj ez, aminek meg kell jelennie az ember anyagba fordulásának útján. Amikor már nem hisz a mesében, kitolja azt a gyermekvilágra (hála istennek ezáltal megtartva), a mítosz kihalt, költészetet csináltak belőle, amit nem értenek, de egyébként is szubjektív, sőt mára szinte teljesen

kihalt. Ekkor kell, hogy valami, még egy arany-szál az égiekhez kössön, és ez a szentek legendái. Mai korunknak is nagyon fontos illetve fontos volna olyan legendákkal ismerkedni, amelyek példát nyújtanak.

Nemcsak a szenteké, bár lehet, hogy szentek lettek volna, mondjuk, a tizedik században, vagy lesznek egyszer; olyan legendás alakok, mint például Mátyás király. Keveset beszélnek arról, hogy Mátyás legendás történeteinek legfőbb szerepet a negyvennyolcas szabadságharc után játszottak az emberek életében. Valószínű, hogy léteztek az álruhás igazságos király története, de igazán a fent említett korban keltek életre. Mi lehet ennek az oka? Volt egy király, akit igazán nem lehet történeti valóságában azon tetten érni, hogy a szegény nép sanyarúságával lett volna elfoglalva. Sőt, mint adóreformer, a maga korában valószínűleg nem is volt igazán népszerű. És mindjárt itt korunk egyik nagy hazugsága, a népszerűség, ami mint azt sokan sejtik, nem hordoz semmilyen, de semmilyen pozitív értéket. Hiszen éppen Mátyás esete tanítja meg velünk, hogy a nagyemlékezet nem népszerűségfüggő, hanem sokkal inkább jelképes alakot formál az arra érdemesből.

Ha a történeti időben régebbre megyünk, László vagy István koráig, Attiláig, akkor azt feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy azon korokban nem volt sajtó vagy egyéb hírhordozó, és többnyire lakhelyükön élték le az emberek az életüket, mégis legendás alakok lettek az említettek.

A legenda egy olyan emberi, ember-lélekbeli szükséglet, mint ami korábban a mese lehetett, olyan érték-hordozó, mintaadó, megőrző szerepe van, mint a mítoszoknak volt. De, amint már említettem, a változó tudat és a lélekről egyre inkább elfeledkező tudat, meg a befolyásolt és erőszakolt tudat nem képes a mese kifinomult képes beszédét megérteni már, nem tudja a mítoszt nemcsak megérteni, de megtartani sem, és mégis szomjazza azt a tartalmat, ami útmutató az ember számára az életben, ami példa és példakép. Ezek a legendák feltétlenül érthetőbbek, könnyebben dekódolhatók, mint a sokkal elvontabb képeket alkalmazó és ráadásul összetett és többretegű, gyakran rétegeken át is ívelő mesék. Nem arról van szó, hogy átveszi annak a helyét, vagy hogy azt a tartalmat közvetíti csak egyszerűbben, hanem arról, hogy van egy olyan tartalom, ami ugyan benne volt/van

a mesében is, mert itt azt tartjuk a legősibbnek és legteljesebbnek, aminek meg kell jelennie közérthetőbb formában, példaként.

Ám mai korban a kategóriák korában, amikor mindent műfaji osztályokba sorolnak, akkor aztán jön az emberi ostobaság és szépen meg is mutatkozik. A lelkes szemlélődő kutatónak nagyon kézenfekvőnek tetszik, hogy a műfaji meghatározottságban keresse a kutatása tárgyát. Hát sajnos, ha valami, akkor ez az út nem járható. A műfaji besorolgatások ugyanis olyan rendetlenséget teremtettek mára a területen, hogy legelső dolgunk rendet teremteni.

Ma minden legendás, ami az időben visszafelé követhető. Megütközve tapasztaltam, hogy 15-20 éves popzenekarokat legendásnak minősítenek, teljesen függetlenül attól, hogy forognak-e közszájon bármiféle történetek azokról, vagy éppen senki sem emlékszik rájuk. A fogalom kiüresítése, teljes félreértés és zűrzavar. Mesék Mátyás királyról címmel jelenik meg könyv... Legendás alaknak mondatik Superman. És még sorolhatnám...

Ráadásul beépítettek egy monda nevű műfajt a rendszerbe, hogy azzal még jobban ellehetetlenítsék az érdeklődők dolgát. Ügyes! Mondhatnánk. Nem azt akarom, hogy újra definiáljuk a műfajok ide tartozó csoportját, hanem inkább azt, hogy ha kezembe kerül, mondjuk Árpád-házi Szent Erzsébet valamelyik története, akkor tudjam, hogy mi a dolgom vele. Inkább a keletkezéshez fűződő információkat, és a hordozott tartalmat ajánlom figyelembe, mint a mai műfaji besorolást.

Mely okból időztünk el a legendák világánál?

A dolog valahova a korai középkorba visz minket. A kor és a hely nehezen dokumentálható, tekintettel arra, hogy a középkor úgynevezett sötét idejében járunk, amely elnevezés egyik oka az, hogy innen igen kevés megbízható adatunk és megbízható leírásunk van. A dokumentált kor és helyszín, a tizenegy-tizenharmadik század, Észak-Itália és Dél-Franciaország. Ide kapcsoljuk még Németország egyik részét is, jelesül: Thuringiát.

A kereszténység történetében időről-időre bizonyos eretnekmozgalmak ütök föl fejüket. Korunkra maradt egyháztörténeti dokumentumok alapján nagyon nehéz ezeket meghatározni, értékelni. Már egészen korán, Jézus halálát követően viták kezdődtek arról, hogy miként kell a Jézus által köz-

vetített vallást élni, értelmezni, egyházzá szervezni.

A vonatkozó irodalom szinte kizárólag a győztes római egyház írásain és nyilván véleményén keresztül szűrve tekinthető át. Talán legkorábbi, már Jézus fellépését megelőzően megjelenő irányzat, mely a názáreti tanaival csak kiegészült, a magosztikusoknak nevezett emberek gondolatai. Ez az elnevezés és az ebből kreált gyűjtőfogalom igen ügyesen rejtve tartotta a mögötte lévő tartalmat egészen a huszadik század közepéig, amikor egy régészeti lelet együttesről kiderült, hogy ennek az eretnekségnek fontos iratait tartalmazza. Az egyház vitákkal és személyek ellehetetlenítésével próbálta megfékezni a valamiért neki nem tetsző felfogást. A ránk maradt történeti iratok alapján kijelenthetjük, hogy azon mesterkedtek, hogy a későbbi korok számára ezek a tanok érthetetlenek legyenek. Közben olyan gyűjtőfogalmat alkottak a gnózis szóból, amibe belegyömöszölték az első néhány évszázad tőlük eltérően gondolkodó embereit, irányzatait. Olyan egyháztörténeti illetve vallástörténeti műveket ma is találunk, amelyek a magosztikusoknak még a kereszténységhez való sorolását is megkérdőjelezzik. Ha nem Magyarország lenne a hazánk a maga kommunista múltjával, akkor nem ismernénk a dezinformáció fogalmát, de mi ismerjük. Kis híján így jártunk a manicheus tanokkal is, melyek e néven való megjelenése harmadik századi, ám napjainkig nyúlik a terjedelmük. Mani maga is zenész és képzőművész (miniátor) volt, a hagyomány szerint a lant feltalálója. A manicheus vallás követői fontos szerepet tulajdonítottak a zenének.

Kevésbé részleteznénk most a korai eretnekmozgalmakat, mert figyelmünket egy tizedik század körüli jelenségre fordítjuk, amit kathar néven említenek. Azért nem mellékesen megjegyezzük, hogy még alig száz éve volt Krisztus halott, de már olyan természetesen magosztikus eretnek is akadt, aki az Ószövetség és Újszövetség szerves kapcsolatát tagadta. (Markión 130-140-es évek)

A Balkánon az első évezred közepétől ismert egy eretnekség, természetesen „magosztikus”, bogumilok néven. Ezek tanai illetve szokásai nagyon hasonlítanak a témánkba vágó kathar mozgalomhoz. Mondhatni, egy töről fakadtak, de ezt a tövet nagyon nehéz meghatározni, mert a rá vonatkozó adatok igen hiányosak. Volt tehát az ezredfordu-

lótól számítva egy olyan korszak, amikor az Észak-Itáliát és Dél-Délnyugat-Franciaországot magába foglaló Okszitánia nevű területen az említett eretnekség virágzott. Érdeemes tudni, hogy Itáliában patarénusokként találjuk meg őket. A szó szoros értelmében véve virágzott, hiszen ebben a korban olyan híre volt Okszitániának, mely szerint Európa legvidámabb, bohém, és kulturális vezető területe. Ez a kor a trubadúr költészet kora. Ennek a költészetnek és hangulatnak a jellemzésére tegyünk kísérletet! Talán nem meglepő, de a trubadúrköltészet központi témája a szeretet, különösen pedig a szerelem. A trubadúr nemes lovag, aki lanttal kísért dalaiban arról énekel, hogy mennyire szerelmes egy férjes asszonyba, az ő szépségéről, és ennek a szerelemnek a reménytelenségéről, beteljesülhetlenségéről. A dal témája a szerelem, mint eszmény, és ennek megnyilvánult, anyagiassult formája az asszony. A költemények világnézete duális, a platóni eszmét, az égi és földi, szellemi és anyagi kettősséget fedezhetjük fel benne, a szellemi világ fensőbbiségének hangsúlyozásával. A szerelem idea nem csak nőre vonatkozhat, hanem gyakran a hűbéres hűbérúr viszonyt is így fejezik ki. Az oltalom és a hűség. A lovag semmilyen viszonzást nem vár el a szerelméért ám ő akár életét is felajánlja. A domna, aki a szerelmes megszólítottja, a kénye kedve szerint rendelkezhet a dalokkal. (Felséges királyom, életem, halálom kezébe ajánlom.) A nő, maga a szerelem, és a szerelem, maga a nő. A dalok, tehát eszményekről és nem emberi dolgokról szólnak. A szeretet kimondatik, és teljesen feltétel nélküli módon, akár önfeláldozás révén is kifejeződhet. A kathar eretnekség tömeggyilkos felszámolása, az úgynevezett albigens háború után a műfaj eltűnt...!

A német földön megjelenő és a fentiekkel szerves kapcsolatot mutató minnesänger kultúra ugyanilyen szerelemdalnoki jelenség volt. Árpád-házi Szent Erzsébet apósa és anyósa a leghíresebb dalversenyeket rendezték korukban. Ha az eddig leírtak alapján meghúzzuk gondolatmenetünk ívét, akkor az a szeretetvallás vagy szkíta-magyar vallás Jézusban testesülésétől a felbukkanásain keresztül elvezet bennünket a trubadúrokig, a legendákig és azon túl a mesterdalnokokig, valamint a szeretetvallás királynőjéig Árpád-házi Szent Erzsébetig.

GYÁRFÁS ÁGNES

Árpádházi Szent Erzsébet a sziriuszi sorsú magyar királylány

Ha álmunkban ellátogatunk a csillagvilágba, különös élményben lesz részünk. Eltvedünk, röpködünk a csillagok között, de sehol sem találjuk az ismerős csillagképeket, amelyek ágában megfogózkodhatunk, öblében megpihenhetünk. Vissza kell térnünk a Földre, ahhoz, hogy az égbolt képe visszakapja jelentőségét. Csak a Földről nézve érvényes a Pólus, mert a többi égitest nem tart igényt arra, hogy egy másikhoz akassza képzeletbeli köldökzsinórját. Odafent a szép kerek udvar összemosódik, mint a széthulló mozaik, de ha leszállunk a Földre, és innen nézünk fel a csillagokra, az ég megrázza magát és odafönn helyreáll a rend. Kibontakozik a Tejút, láthatóvá válik az eget határoló 12 Napút stáció, útra indul Göncöl, tekereg a Sárkány, Herkules próbákra készül, a Kígyótartó gyógyít, repül a Sas, úzi a Pegazust, Orion emeli nyilát, az Egyszarvú átível a Tejúton, figyeli az Ikreket, s szemmel tartja a Kis Kutyát meg a Nagy Kutyát, Orion vadászebeit.

A Föld az egyetlen hely a Világegyetemben, ahol Isten műve, a teremtett világ képet kap. A Világegyetem létezik, de csak a Földről nézve van formája és működési rendje.

Égi utunk alkalmával egyetlen csillag van, amely kikerülhetetlen, mert szépsége áthatol a szervesetlen csillaghalmazokon, magához vonz, ragyogása lenyűgöz. Ez az égitest a Sziriusz, a mesék Tündér Szép Ilonája, Erzsébeta, Circirkája.

Régtől fogva szokássá vált az égitesteknek nemet adni, karakterrel felruházni. Én úgy képzelem, hogy a női létet három égitest szimbolizálja. A nők biológiájáért, annak rendjéért 28 és negyed napos ciklusával a Hold felelős. Ezzel a renddel, a nők által az emberiség azonosul a Világmindenséggel, mert ugyanazon égitest felügyelete alá került, mint a többi emlős, vagy a tengervíz, vagy a Nap, amely kénytelen néha háttérbe vonulni a Hold elől, s ilyenkor fényes arcát Napfogyatkozásba burkolja.

A másik női szimbólumom az égitestek között a Vénusz. Kereken 9 hónap a ciklusa, akár a nők

áldott állapota. Ezt a ciklust nehéz figyelemmel kísérni, mert háromnegyed éves, de nem pontosítja magát naptári rendhez. Babaarcú szépség mikor hajnalban felébred, vonzó szerelmes nő mikor este lefekvéshez készül. Az ő feladata, hogy szakadatlanul megjelenjen a fehér függönyök előtt az éjszaka csendjében, s ciklusának értelmére felhívja a szerelmesek figyelmét.

A harmadik szimbólum a női sors hordozója. Ez a Sziriusz, amely tündöklésével és aláhanyatlásával a női lét tragikumát őrzi és példázza.

A nagy női egyéniségeknek csillagsorsuk van mind a mitológiában, mind az életben, mind az irodalomban. A Hold útján nagylánnyá érnek, ezért nevezik őket Mezopotámiában SZIN Úrnőnek. Az Istenanya szakrális jelzői között az első mindig a Holddal kapcsolatos, mert a női principium első lépcsője a Holddal való azonosulás. Szent Erzsébet fiatalon lépte meg ezt a lépcsőt, és 14 évesen eladó lány Szin Úrnő lett.*

A második lépcső a Vénusz az Esthajnalcsillag udvarába vezet. Szent Erzsébet, akárcsak Inanna Istenanya, "Gyümölcsöző anya" lett amint a lagaszi vázatöredék mondja:

„Engur ama őshun asszon Mugira,
Világtenger gyümölcsöző ősanyja.”

Szent Erzsébet három gyermeknek adott életet. Hermann, Zsófia és Gertrud voltak Erzsébet szemfényje. Amint kortársai mondták rajongva, "igen erős kötődéssel" szerette gyermekeit.

Hermann Creuzburgba került nevelésre, Zsófiát 1229-ben a brabanti herceggel jegyezték el, Gertud az altenburgi premontrei kolostorba került, ahol aztán apátnő lett. Boldoggá avatták.**

A Boldogasszony fogalom lényegét e két égitest ciklusai foglalják magukba, s egy harmadik

* Szin úr, a Hold férfi volta az úrnő párját, az UR-át a szerelmes társát jelöli. A Hold tehát a női lét befolyásolója, de a nő párját is megjeleníti. Mindkét nemet képviseli.

** Hermann 1222. márciusában született, Zsófia 1224-ben, Gertrud 1227-ben IV. Lajos halála után.

égitest, a Sziriusz ciklusának első fele, a felemelkedés.

A Sziriusz naptárcsillag január elsején kel fel és tündököl a téli égbolt közepén férje az Orion társaságában. Ez a fénykora. Menyasszony és boldog fiatal királyné június 21. és július 1. között hajnalban a keleti horizonton megszüli a nyári Napot, majd alászáll, és egy fél évig nem látszik. Ilyenkor a banya uralkodik az égi palotában, mert férje Orion ugyancsak elhagyja a családi fészket, eltűnik, a népmesék tanúsága szerint csatába megy, mint az Aranyhajú királyfiakban vagy elindul világot látni, mint a Zöld király mesékben. Csak december 21. és 24-e között tér haza, és kezd újra uralkodni.

Sziriusz sorsa összefügg az Orionéval, még alá is van rendelve, mégis a Sziriusz, amikor bevonul és fölragyog, térdet hajt előtte az Univerzumban.

Erzsébet előtt is térdet hajtott Európa, mert szerelmes házasságával, férje iránti rajongásával tiszteletet vívott ki a boldogasszonyi létnek, s újra méltó rangjára emelte a szerelem szentségét, abban a korban, amelyben bigottan és prűden a szűzházasság "szentségét" tették példaképpül a fejedelmi házaspároknak. Megjegyezzük, hogy az Árpád-ház kihalásához erősen hozzájárult ez az értelmetlen dogma. Gondoljunk Imre hercegre, Hedvigre, Ágnesre, Margitra, stb.

Erzsébet és férje Lajos, mint a Sziriusz az Orionnal felragyogott, tündökölt. Ők voltak Európa egén a csillaglátvány, igazi sztárok voltak. 1221-ben kötött házasságuk hírével a dalnokok körbe énekelték a királyi udvarokat éppúgy, mint Erzsébetnek 1227-ben történt megözvegyülésével.

Férjét is szentté avatták s életrajzában a Vita Ludovici-ban feljegyezték azokat a társadalmi eseményeket, ahol Erzsébettel megjelentek és szépségük, meg felragyogó szerelmük híre szárnyra kelt.*

Sík Sándor találóan írta, hogy Szent Erzsébet "női eszmény volt, kedves, szép, szerelmes, bol-

* 1225: sógornője Ágnes és Osztrák Henrik nürnbergi esküvőjén a Reinharsbrunni Krónika (1340-1349) is kiemelte szépségüket

1226: a würzburgi diétán férjével együtt "tündökölt"

1227: Ausztriai Margitot, Henrik német király feleségét Aachenban koronázták. Az ünnepségen kitüntek szépségükkel, méltóságukkal

dog hitves". Az égi boldogasszonyi sorsot reprodukálta a földön.

Fölfénylésének idején megismerhettük, mint a népét az éhínségtől megmentő gondos fejedelmesszonyt Lugal Geme Ur Nagy aki Mada, akár keleti előképe Inanna: a Nagy Kutya Úrnője akié az ország.

Inannát, a Mindentermő fa tejmagvaként USKALGA jelzővel látták el. Erzsébet minden rászoruló számára tejmag volt, minél többet adott, annál bővebben termett. Ez az attitűd hatotta át a búzacsoda legendáját. Erzsébet valóban közel állt az égiekhez, mert Isten ezerannyival pótolta a szétosztott gabonát, mely mint égi folyam ömlött a csűrökbe, hombárokba.

Erzsébet földi ciklusának fénykorszakában királynői ruhát kapott Máriától, olyat, amelyben Máriát ábrázolják. Bordó ruhát, égszín palástot csillagokkal, aranykoronát. Ebben vonult be méltósággal fogadni a vendéget. Kleinsorge megjósolta szépségét, okosságát, de a szemtanúk szerint ez a szépség felülmúlt minden képzeletet.

Szülei a leggazdagabb hozománnyal engedték el Thüringiába, s a személyes ékszerei is vagyoni értékűek voltak. Amikor a rokonai megtiltották az adakozást, ékszereit osztogatta szét, de adott, mert jól esett lelkének a segítségadás. Öröme telt abban, ha segíthetett.

A csillagasszonyok azonban életüknek csupán egyik felében tündökölhetnek. A példát a Sziriusz adja, aki július elsején megszüli a napot, sarlót ad lányai, a nők kezébe és felkészíti őket az aratásra. A gabonát csak nők arathatták és csak sarlóval. A sziriuszi sorsot átélte Inanna, a földön megjelenített csillagszépségű istennő. Leszállt az alvilágba, pedig ez nem volt kötelező, mert az alvilágban ott volt, ott uralkodott Ereskigál a nővére. Inanna önként vállalta a lemerülést.

Mikor elhatározta, hogy leszáll az alvilágba, törvényszerű döntést hozott. A Sziriusz sorsa, az istennő Inanna sorsa és a természet sorsa összefügg. A hanyatlás mindháromban elkerülhetetlen, azért, hogy bekövetkezhessék az újjászületés, az élet vizétől való szebbé és fiatalabbá válás.

Inanna 7 kapun átkelve lemondott mindenről, ami a boldog élethez kötötte. Először a koronáját tette le, királynői jelképét, aztán a fülbevaló ékeségeket. Aztán azokat, amelyek a nyakát díszítették. Következőkben a karkötőktől, gyűrűktől fosz-

totta meg magát, majd a derekán lévő gyöngyös övet adta át a kapuőrnek. Végül lemondott testi ruháiról, és anyaszült meztelenül lépett nővére Ereskigál elé. Ereskigál szigorúan bánt vele, majd szörnyeket küldött, hogy öljék meg. Végül életvízzel meglocsoltatta, s visszaadatta ruházatát és ékszereit.

Erzsébet 1221-ben, amikor megismerte Marburgi Konrádot, későbbi gyóntatóját, lelki gondozóját, megfogadta, hogy férje esetleges halála esetén többé nem megy férjhez és visszavonult életet él. Konrád ekkoriban hirdette meg a keresztes hadjáratot. II. Frigyes császár erősen számított IV. Lajosra, Erzsébet férjére. Konrád tudta, hogy háború lesz, tudta, hogy Lajos hadra kel és kézbe vette Erzsébet lelkét az esetleges özvegységre gondolva. Valósággal eljegyezte magát a tragikummal ez a gyönyörű, szerelmes és boldog asszony. Ez volt az a pillanat, amikor Inanna elhatározta, hogy leszáll az alvilágba. Erzsébet döntése "a teljes, misztikus önkifosztásig vezetett" (Jónás Ilona i.m. 79. old.), amely 1227-ben erősödött fel, amikor férje valóban elindult a keresztes háborúba. Pénzt gyűjtött és sereget toborzott és júliusban elindult a sereggel. Erzsébet áldott állapotban egy napi járóföldre kísérte. Alig akarta elengedni férjét, akit az életénél is jobban szeretett. Vele akart menni és szinte erőszakkal ragadták el mellőle Lajos hűséges lovagjai. Szeptember 11-én Otrantóban meghalt Lajos, 29-én megszületett Gertrud, s amikor a gyermekágyat elhagyta Erzsébet, pár hónapig szoptatta leánykáját, megérkezett lemondó útjának második kapujába, s 1228 februárjának végén lucskos hidegben elhagyta a várat. Nem élűzték, elhagyta. Nem akart prédából enni, amit jogtalanul vettek el a néptől. Senki sem fogadta be, mert Raspe Henrik és Konrád herceg a két vazallus megfenyegette a jobbágyokat, a várnépét, s a tartomány lakosságát, ha Erzsébetet befogadják, vagyonuk elkobzásra kerül. Erzsébet Eisenachban egy kocsmáros kamrájában húzta meg magát, hajnalban a ferencesek kápolnájában imádkozott és kérte a barátokat, hogy Te Deumot énekeljenek. Másnap a komornái elhozták a gyermekeket, s azok is a hideg kamrában húzták meg magukat.

A harmadik kapunál lemondott császári kérője házassági ajánlatáról. II. Frigyes régóta, titkolt szerelemmel szerette, de a császárnői koronát so-

ha nem láthatta meg Erzsébet gyönyörű fején, mert 1228 májusában megérkeztek férje hamvai, s itt, a koporsónál újabb kapu nyílt meg Erzsébet előtt.

Lajost lovagjai hozták haza, és a Reinhardtsbrunnban történt temetés után felelősségre vonták a családot, de Erzsébet sorsa nem javult. A lelki gondozója, Konrád a pápa segítségével kieszközlte Erzsébet özvegyi jussának kiadatását, s ő volt az, aki az önfeladás következő kapuihoz kijelölte Erzsébet számára az utat. Konrád javasolta Erzsébet számára az életbe való visszatérést vagy a kolostorba vonulást. Erzsébet mindkettőt visszautasította, koldulni akart. Ekkor 2000 frank özvegyi jussát megkapta, amelyből Konrád kórházat alapított Marburgban. Erzsébet a koldulás gondolata alapján az ötödik kapuban minden jogáról lemondott. Eisenachban a ferences kápolnában karját az oltárra téve adta fel jogát mindenről ami földi, akaratának is! Felvette a harmadrendű apácák szürke ruháját és cselédként ápolta a betegeket.

A következő kapuban várta a legnehezebb feladat le kellett mondania a szeretet érzéséről, ami gyermekeihez kötötte. Nem volt elég, hogy gyermekeit nevelésre elvitték tőle, de Konrád mester megkívánta, hogy az irántuk érzett szeretetet irtsa ki szívéből. Erzsébet könnyedén megjegyezte komornái előtt, hogy most már "egész nyugodt vagyok, mert úgy tudok gondolni gyermekeimre, mint bármely felebarátomra, de most már felebarátaimat is olyan mély szeretettel szeretem, mint gyermekeimet".

Miután lemondott hercegnői voltáról, javairól, akaratáról, a gyermekei iránti szeretet érzéséről, teljesen kiürítette magát, s csak Isten szeretetére gondolt. Konrád mester próbára tette a türelmét, ellentétes értelmű utasításokat adott neki, s utána káplánjával megvesszőztette komornájával együtt, gyakran megpofozta, s közben könyörgő zsolnárokat énekelt.

Megalázva, kisémmizetten, magát kiüresítve jutott el az utolsó kapuba, ahol már nem volt miről lemondania, ezért Konrád mester sietett elő egy mindenképpen bámulatra méltó ötlettel. Elküldte mellőle négy szeretett szolgálóját, hogy Őt se szerethesse senki és helyettük "egy piszkos és csúf, vénembert, egy buta, féleszű cselédlányt és egy torz gnómot fogadott fel. Velük kellett Erzsébet-

KÖZÉPKOR

nek a betegeteket ápolnia, főzni rájuk, mosni, takarítani. Konrád megtiltotta az adakozás örömét is, így kedves koldusaival sem találkozhatott.

A bántalmazásokat megköszönte Konrád mesternek, s azt mondta, "Ugye, milyen kemény és szigorú tud lenni még egy ember is, hát hogyan lenne az a mi mennyei Atyánk".

Ugyanakkor a szentté avatási jegyzőkönyvben Guda elmondása szerint feljegyezték, hogy a templomból hazajőve a falnak támaszkodott, hol édesen mosolygott, hol ömlöttek a könnyei, mert amint sok kérésre elmondta: sírt, ha az ő "Ura, Jézus elfordult tőle, és mosolygott ha felé fordult".

Halála azonban a szeretet jegyében zajlott. Isten madarat küldött hozzá, amellyel édesen énekelt, a szentek életrajza szerint magyarul! A kis madár, mint Tündér Szép Ilona álmát, az övét is őrizte, és álmában vitte el lelkét abba a világba, ahol szabad volt szeretnie.

Konrád mester szerint Erzsébet tökéletes akart lenni, ezért minden kedves emberi befolyás alól kivette. A tökéletességet 24 évesen, 3 év alatt érte el, s ezalatt elszenvedte a világ fájalmát. A megromlott világban a jóknak fel kell vállalniuk a gonoszok bűneiért való vezeklés mártíromságát. Erzsébet női megváltóként végigszenvedte családja bűneiért a vezeklés útját és tiszta könnyeivel, melyek patakban folytak szeméből elmosta a világ bűneit. Megtisztította az emberiséget.

Ezért ne zúgolódjunk nehéz sorsunk ellen. Egy népnek kell szentté válni ahhoz, hogy ez a velejéig megromlott világ megtisztuljon.

Erzsébet lemondását férje halála inspirálta. Mint a párjavesztett madár, meg akart halni. Magyarország virága, ékes csillaga, boldog asszonya a boldogtalanság áldozata lett.

Erzsébet boldogtalansága fényt derít a Boldogasszony és Szűz Mária szakralitásának különbségére is, amint erről valamennyien beszélgettünk Falvay Károllyal. Falvay tanár úr leszögezte, hogy a Boldogasszony leányt szült, Szűz Mária fiút. A Boldogasszony azonban anyának is boldog volt, Szűz Mária viszont boldogtalan. Nem a jellemében, nem a sorsában volt a boldogtalanság mérge elrejtve, hanem a megromlott világ tette boldogtalan anyává Máriát.

Erzsébet 24 éves életében bemutatta a boldogasszonyi sorsot és ragyogott, tündökölt, mint Sziriusz január 1-július 1-ig. Azután a szűzmáriai

attitűdöt élte át és szerelmes férje utáni bánata vitte fiatalon sírba. Mindig Vörösmarty jut eszembe:

"Hervadása liliomhullás volt:
Ártatlanság képe s bánaté..."

(Szép Ilonka)

IRODALOM

- Magyarország virága. XIII. századi források Árpád-házi Szent Erzsébet életéről. Szerk. J. Horváth Tamás, Szabó Irén. Sárospatak, 2006.
- KARL, L.: Szent Erzsébet és az üldözött nő mondája. Bp. 1908.
- Sziriusz sorsú istennők és szentek Gyárfás Ágnes előadása a XII. Magyar Őskutatói Fórumon. Miskolc, 2007. aug. 09.
- PUSKELY Mária: Árpád-házi Boldog Erzsébet és a XIV. századi misztika. Róma, 1980.
- GREVEN, J.: Die Anfänge der Beginnen. Münster, 1912.
- KRIZSAI Mónika: Beginák. Ősi Gyökér. 2007. 35. 1. 37-43. old.
- MARISELLI, R.: Népi vallásosság a középkorban. 199-212. In: Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk.: Székely Gyögy. Bp.
- PERROY, E.: La vie religieuse au XIII-e siècle. Paris. 1959.

Árpád-házi Szent Erzsébet emlékmű Pesterzsébeten,
a Szent Erzsébet templom előtt
(Internet)

Dr. UDVARHELYI OLIVÉR

Máriavölgy és kegyszobra*

A Kis-Kárpátok nyugati tövében, Pozsonytól 13 km-re egy festői völgyben találjuk a középkori, majd újkori Magyarország egyik leghíresebb búcsújáró helyét, a pálosok máriavölgyi kolostorát. 1377-ben Nagy Lajos király alapította azzal, hogy a „Thal” nevű földet Remete Szent Pál követőinek adományozta, hogy ott letelepedhessen. Az itt keletkezett monostor mindvégig a *Thal* nevet viselte a Mária szó zarándokhelyé válása miatt a XVII. században került elébe és említik *Mária-Thall*, vagy *Máriathal* alakban is, de a latin nyelvű szövegekben mindenhol két „l”-es változatban olvasható. A magyar *Máriavölgy* név csak jóval a rend feloszlata után a XIX. század óta használatos. (Ehelyütt vitába kell szállnunk *Török-Legeza-Szacsvay*: Pálosok – Mikes Kiadó, Bp., 1996. – című kötetének 58-59. képmellékletéhez írt magyarázatával, amely azon az állásponton van, hogy *Máriavölgy* elnevezése a XVII. században keletkezett.) Talán ez is oka, de nem magyarázata annak, hogy Máriavölgy nevét hiába keressük a Kiss Lajos által szerkesztett *Földrajzi nevek etimológiai szótárában* (Budapest, 1988.), a lexikon szerkesztői nem tartották fontosnak, hogy szójegyzékükbe felvegyék. Érdemes azonban megjegyezni azt is, hogy a közelében kialakult falu már a XVII–XVIII. században a szláv *Marianka* nevet viselte, ahogy szlovákul ma is hívják.

A kolostor kiváltságait 1384-ben Mária királyné, majd Zsigmond király is megerősítette. Mária-tisztelő Nagy Lajos királyunk donációs levelében ez olvasható: „Mi, Lajos’ a tisztelet és remény érzetében, melyet ápolunk a Boldogságos és dicsőséges Szent Szűz, valamint a szentpáli remetetestvérek társulata iránt, azon igyekezetben, hogy e remetetestvérek létszámát és kolostoraikat országunkban gyarapítsuk, e szerzetes testvérek örök tulajdonául adományozzuk Szűz Mária templomát Thál földjén. Eddig Porusthia (Borostyánkő, Pajstun) vár tartozéka volt, de most kivesszük a vár-

ispánság joghatósága alól.” (*Fejér*: Codes diplomaticus IX. 5. 162–163. old.)

Máriavölgy a XVI. századig nem tartozott a rend rangosabb monostorai közé. Nem volt vikáriusi székhely, hanem Nosztra alá tartozott. Jelentősége azonban a török hódoltság idején, illetve a reformáció országos elterjesztése következtében növekedett, hiszen a monostoraikat feladni és elhagyni kényszerülő pálos szerzetesek ide menekültek, és ha tudták, magukkal hozták értékesebb ingóságait és főleg kolostorok okleveleit és könyveit. Különösen sok oklevelet mentettek ide Buda-szentlőrincről, így lett Máriavölgy, azaz akkori nevén Thal az ország legfontosabb pálos monostora, a generális perjel, később a magyar tartományi perjel székhelye is. *Benger Miklós* pálos szerzetes, horvátországi tartományfőnök (akinek életéről rendkívül keveset tudunk, még születési és elhalálozási éve sem ismert) *Pozsonyban 1773-ban megjelent Annalium Eremitarum coenobiticorum ordinis fr. e. S. Pauli I. e. vol. secundum* című rendtörténeti munkájában leírja, hogy a máriavölgyi monostor valamikor a szintén Nagy Lajos király által 1352-ben alapított márianosztrai vikariátus alá tartozott. A rendtörténész tudósításaiból megtudjuk továbbá, hogy 1626-ban német zsoldosok kirabolták, 1683-ban eretnekek pusztították, a templomot meggyalázták, az oltárokat szétrombolták. 1712-ben Keresztély Ágost bíboros hercegprímás helyreállította, majd különböző épületekkel bővítette, és 1721-től rendfőnöki székhely. Alamizsnás Szent János ereklyéit 1526-ban ide mentette Budáról a török elől Bánffy Lukács provinciális perjel; ezeket 1530-ban a pozsonyi káptalan vette át, ma is a Szent Márton Székesegyházban található. Az egyik mellékoltár őrizi Szent Teodóra szűz és vértanú testének ereklyéit. Végül beszámol arról is, hogy itt nyugszik Francisci András szerémi püspök és Kéry János váci püspök, volt generális perjel.

A gótikus eredetű egyhajós kegytemplom a XVII. században, a Habsburg-ellenes szabadságharcban kétszer is megsérült. Barokk stílusban építették

*Internetről vettük le ezt az érdekes tanulmányt, s közöljük, hogy olvasóink turistaútjaik alkalmával felkereshessék ezt a szent kegyhelyet.

újjá, megőrizve azonban a gótikus részleteket. A templom homlokzata előtti pálos szerzeteseket ábrázoló két szobor Georg Raffael Donner (1693–1741) osztrák szobrászművész a klasszicizáló késő barokk kiemelkedő mesterének alkotása. A templombelsőben a szentélyt gótikus csúcsíves, a hajót barokk cseh süvegboltozat fedi. A kegyszobor a hármastagozódású szárnyas oltáron található.

Máriavölgy népszerűségét és jelentőségét fokozta Szűz Mária hársfából faragott régi szobra, amelyet a népi hagyomány szerint Szent István korában, 1030 körül alkotott egy remete. Érdekességként meg kell jegyeznünk, hogy Benger Miklós már hivatkozott munkájában is ugyanez olvasható: „Icon Thaumaturga B.M.V. anno 1030 per quendam eremitam sculpta statua”. (A főoltár ékességét a csodatevő Mária-szobrot 1030-ban faragta egy ismeretlen remete.) Meg kell állapítanunk azonban, hogy semmiféle hiteles középkori dokumentum a szobrot nem említi. Különleges tisztelete azonban – mint Szűz Mária közbenjárását közvetítő csodás szoboré – a XVII. században alakult ki. Uralkodók, főpapok, nemesek és az egyszerű nép fiai tömegesen keresték fel a csodás Mária szobrot és Szűz Mária iránti tiszteletből számtalan kincset, vagy pénzadományt adtak át a pálos szerzeteseknek. Nagy Lajos királyunk leánya Mária, Zsigmond és Mátyás király, valamint a későbbi királyaink közül többen I. Lipót, III. Károly, majd Mária Terézia, sőt II. József is elzarándokolt ide. I. Lipót császár 1687-ben, amikor a pozsonyi országgyűlés alkalmából Máriavölgybe látogatott, és a nagyrészt felszabadított országot a Magyarok Nagyszombatnak ajánlotta fel. Lippay György esztergomi prímásról jegyezték fel, hogy 1642-től 1666-ig minden évben gyalog zarándokolt el Pozsonyból a máriavölgyi kegyhelyre. Pozsony város levéltári adatai is többször említik a népes búcsújárást, megemlítik pl., hogy 1649-ben Máriavölgyben hatalmas processzió indult. Máriavölgy a pálos rend eltörlése után is az ország egyik legelőkelőbb és leglátogatottabb kegyhelye maradt. A csodatevő kegyszobor és szent kútja ma is jelentős zarándoktömegeket vonzanak. A kegyhely területén még két kerek kápolna található, a hegyoldalon pedig impozáns, hatalmas méretű keresztút gyönyörködteti a zarándokokat. 1786-ban, amikor II. József császár eltörölte a rendet, a monostor állami birtokká lett. Utóbb Schwarzenberg

Sándor herceg vásárolta meg, aki a rendházat kastéllyá alakította át, amelyben fegyvereit, képeit, könyveit halmozta össze és állította ki. A Schwarzenbergektől Schaafgotsche Frigyes gróf vette meg a kastélyt, majd Wolkenstein Oszwald gróf, végül a tulajdonjog Stockau Györgynére, illetve Stockau Matild grófnéra szállt. Meg kell említenünk azt is, hogy sok előkelő család temetkezett ide: a Pozsonyi és Szentgyörgyvölgyi grófok, a Báthory, az Aponyi, a Pálffy, a Sigray, a Lippay és az Esterházy családok tagjai. A máig tisztelt kegyszobor – a művészettörténeti szakkutatások szerint minden bizonnyal – 1240–1260 között készülhetett. Annak ellenére, hogy az említett hagyomány régebbinek tudja. *Kummer László* pálos szerzetesnek 1737-ben, Pozsonyban megjelent *Marianischer von über fünff hundert Jahren wunderbahrfundener, und entsprungener Gnaden-Brunn. Das ist: Beschreibung der erfundenen wunderbaren Marianischer Statuen, Ursprung, und Wirkungen der allerseeligsten Mutter Gottes in Maria Thal* címmel (latinul *Puteus aquarum viventium*

Nagyszombat 1742-ben) megjelent kötetében a kegykép eredetét így írja le: „Szent Gellért, első Chanádi Püspök és Mártírnak, remete társai közül egyik magánosságban élve azon a tájon, az Isten Annyának tiszteletére hársfából faragott egy képet még szent István idejében 1030-dik esztendőben. Ezen kép előtt ájtatoskodott ő sokáig, hanem midőn Péter, ‘s Aba Sámuel’ királykodása idejében üldözték a keresztyéneket a pogánykodók, akkor elrejté azt a képet a Remete, és tsak 300 esztendő múlva fedeztetett fel 1-ső Lajos alatt, a mint fellyebb említünk. Feljegyzésre méltó, hogy halhatatlan emlékü 1-ső Leopold Római Császár és Apostoli Király 1687-ben, a Po’soni Országgyűlés alkalmával József Fiának megkoronáztatása után, Mária Tálba kimenvén, ott példás ájtatossággal a Török’ igától akkor megszabadított Országot a Magyarok’ nagy Asszonyának pártfogásába ajánlotta; nem sokára pedig Herczeg Eszterházy Pál, Nádor Ispány, Báró Maholányi János’, királyi Jelenlét’ Helytartójával együtt, azon a helyen, hol a szent kút vagyon, egy tsinos kápolnát felállítottak, mely mostaniglan is fenáll, és számtalan betegek, bennák, vakok, gyengédek-től többnyire sikeresen meglátogatattik. Ezek közül vagyon Magyar Ország hajdani Primása, Esztergomi Érsek, Hertzeg Eszterházy Imre, a ki to-

rok gyulladásban szózat nélkül és halálos veszedelemben lévén ennek a' szent kútnak víze' 's a' bódogságos szent Szűz esedezése által tsudálatosan meggyógyultt." A magyar nyelvű idézet *Jordánszky Elek: Magyar Országban, 's az ahoz tartozó Részekben lévő boldogságos Szűz Mária kegyelem' Képeinek rövid leírása* (Pozsony, 1836.) című könyvéből való, érdekességként meg kell azonban említenünk, hogy Kummer könyve a német és latin nyelvű kiadás után Nagyszombatban, 1743-ban tótul (szlovákul) is megjelent.

A kegyszobor Ülő Boldogasszony; ölében a bal térdén ülő áldást osztó gyermeke Jézus, Mária jobbján országalma. A gyermek bal kezében könyvet tart. Történelmünkben a kegyszobor – minden bizonnyal a királyi alapítás tudatában –, mint *Patrona Regni Hungariae* szerepelt, és a Napbaöltözött Asszony jelvényeivel díszített, ezáltal az ország királynéja a barokk korban szinte kozmikus méreteket öltött. 1736. május 4-e jelentős dátum a Máriavölgy és a kegyszobor történetében, ugyanis lebontják a régi főoltárt, melyet egykor Pozsony városa és Lippay Gáspár fából készíttetett és 1694-ben gróf Széchenyi Pál veszprémi püspök, pálos szerzetes szentelt fel. Ugyanezen év szeptember 6-án elkészült a régi helyén Eszterházy Imre pálos szerzetes terve alapján az új főoltár, melyen középen a pálos rend címere áll. A kegyszobor aranysugarú ezüstsillagba foglalva emelkedik ki a szent kútból, ahol egykor megtalálták, a kút kávján kronosztikon jelzi az oltárépítés évét, 1736-ot. Két angyal térdel a szent oldalán, és a kegyszobrot nézi áhítattal. Az a körülmény – írják jeles néprajzkutatóink *Bálint Sándor* és *Barna Gábor* a *Búcsújáró magyarok* című kötetükben (Szent István Társulat Budapest, 1994.), hogy magát a kegyszobrot csillagba foglalták – tekintettel az országos méretű pestis járványokra – itt és ekkor többet jelent, mint Mária nevének értelmezése: Stella Maris-Tenger Csillaga. A közfelfogás szerint ugyanis a pusztító döghalált az égistek kedvezőtlen konstellációja okozta, amelyet kivédeni egyedül csak Mária, mint Reménycsillag volt képes. Amikor az országot, a magyar nemzetet veszély fenyegette, a XVIII. századi hagyomány szerint a kegyszobor verejtékezni látszott. A kegyszobrot is elérte a barokk kor ájtatos hangulata: koronával ékesítették, befestették, felöltöztették. A koronát maga I. Lipót és felesége Eleonóra

küldte. A kegyszobor a XVII. századi ábrázolásain is már dominál az öltözetén lévő Jézus és Mária-monogram, alatta a holdsarlóval. Három lángnyelven a *Salve Regina* népszerű Mária-antifona befejező fohásza olvashatók: *O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria* – Ó irgalmas, ó kegyes, ó édes Szűz Mária.

A magyar pálos kolostorok műemlékeinek, gazdasági alapjainak és belső világának okleveles dokumentációja, *Documenta Artis Paulinorum* három hatalmas kötetben jelent meg, a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának gondozásában (Budapest, 1975). Szerzője dr. Gyéressy Béla Ágoston OSPPE 40 évig végzett kutatómunkája alapján összegyűjtötte az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, a pálosok monostorainak okleveleit. Máriavölgy jelentőségét az is igazolja, hogy a kötetben legnagyobb teret a szerkesztő ezen monostor okleveleinek szentelte. A középkori oklevelek, amelyeket a rend a török hódoltság és a reformáció korszakából át tudott menteni – mint utaltunk rá – a máriavölgyi levéltárban voltak, a rend feloszlata után 1786-ban a Királyi Kamara Levéltárába, majd a Magyar Országos Levéltárba kerültek, és ezek alkotják az *Acta Paulinorum* állományát, melynek teljes anyagát az Országos Levéltár napjainkban 125 iratcsomóban őrzi. A gyűjteményben középkori oklevél nem található, a XVII–XVIII. századi pálosok, rendjük középkori történetét csak a most ismertett forrásból ismerték. A gazdag dokumentumgyűjteményből pusztán néhányat emelünk ki, először az 1725-ös évből (453 jegyzék szám alatt). Meghalt a rend bíboros protektora és konfrátora, Keresztély Ágost szász herceg (1666–1725), aki a máriavölgyi szobor egy részecskéjét értékes Szent Kereszt-ereklyetartóban őrizte, amit XI. Kelemen pápától kapott ajándékba nyakláncként, benne a Szent Kereszt darabkájával. A szász herceg annyira megszerette a magyar szerzeteseket, hogy úgy nyilatkozott, ha csak egy darab kenyere lenne, azt is megfelezné a pálosokkal. Teljes főpapi ornátusát, számtalan művészi kidolgozású arany és ezüst tárgyait a rendre hagyta és gyakran mondogatta az atyáknak: „Magam is csodálkozom, hogy idegen ember létemre ennyire vonzódom rendjükhöz és Magyarország csodatevő Mária-szobrát nem magyar, hanem én, a szászgermán ékesítem Isten rendelésé-

ből.”

Az 1745-ös évből pedig Eszterházy Imre hercegprímás életművét bemutató 479 jegyzékszámú dokumentumból idézünk. „1745: Eszterházy Imre hercegprímás közeli halálát érezve, háromszor is meglátogatja a máriavölgyi kegyhelyet. Életpályája: Beckó várában (Trencsén m.) született 1663-ban, atyja szintén Imre, anyja Bucsányi Zsuzsanna. Fr. Imre 1681. jul. 22-én tett fogadalmat Wondorfban a pálos rendben, 18 éves korában. Filozófiát Bécsújhelyen, teológiát Rómában tanult, mindkettőnek professzora lett. 1700-ban generális perjel. 1706-ban váci, 1708-ban zágrábi, 1723-ban veszprémi püspök, itt felépíttette alapjaiból a Szent Imre bazilikát, kettős tornyát rézzel fedette és harangokkal látta el. 1725-ben az ország kancellárja, majd esztergomi érsek lett. Mária Teréziát ő koronázta 1740. jún. 25-én. Pozsonyban helyreállíttatta érseki palotáját és egy másikat is épített a városon kívüli kertjében. Az Orsolya-apácák zárdáját bővítette, a Szent Erzsébet nővéreknek templomot és rendházat emelt 140 000 Ft költséggel. Szent Márton bazilikájában a főoltárt Donner Szent Márton lovas-szobrával ékesítette, 100 000 Ft-on a Boldogasszonynak állított oltárt, 8000-ért egyházi fölszerelést rendelt. Alamizsnás Szent János kápolnájában 40 000 Ft-jába került a Georg Raphael Donnertől való síremlék: az ezüst szarkofágot két márvány angyal tartja, balról a prímás térdel, szintén márványból faragva, jobbról az ereklye története, a dátum: 1732. okt. 28. és az érsek neve. Azt az aranykelyhet, melyet Mária Terézia megkoronázásakor kapott, az esztergomi káptalannak adta. Nagyszombatban a Szent Miklós-bazilika mellé a Boldogasszony kápolnáját építtette. 70 templomot emelt. Nemcsak Wondorf, Máriavölgy, Sasvár, Nagyszombat... pálos kolostorainak volt nagy jótévője, de a trinitáriusok, a piaristák, a kapucinusok stb. rendjeit is bőkezűen támogatta, még külföldön is, mint Wolfstallban (Ausztria) egy neki kedves Mária-kép miatt a templomot helyreállíttatta, oltárokkal és mindenféle egyházi dolgokkal fölszerelte. Számadásaiból kiderült, hogy szent célokra és szegényekre több mint két millió Ft-ot költött. – Máriavölgynek adott kelyhe 2000 Ft-jába került. Pozsonyban pompás templomot épített a keresztéseknek. A pozsonyi Szent Márton-bazilika Alamizsnás Szent János kápolnájában temették el.

Sírfeliratát maga szerkesztette: „*Sub hoc admirandae commiserationis prodigio, Divo Joanne Alexandrino – ego in te, Deus meus, misericordia mea, assistente mihi dulci Misericordiae Matre – dormiam et requiescam. Frater Emericus.*” (A csodálatos irgalmú Alexandriai Szent János ereklyéje alatt nyugszom és pihenek benned könyörülő jóságos Istenem az Irgalmasság Édesanyja pártfogásával. Imre testvér.)

1671. június 13-án gr. Csáky László fogadalma a máriavölgyi Szent Szűznek (426. jegyzékszám alatt) citálását azért is tartjuk fontosnak, mert kizárólag magyar nyelvű: „*Én groff Chiáky László de Keresztszegh, szentgothárdi apáthur... adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy magham Maria-Talban tettem illy foghadást, mint következik:*

Fogadom eleőttem boldoghsághos Szeplőtelen Szüz Mária, hozzád foliamodóknak orvossa, nagy hittel és átok alat, hogy migh Isten ez niomorult világhon enghedi életemet, esztendeőrül, esztendeöre nevednek dicséretire 100 forintot adok... Ezen fogadást penigh azért foghadtam Boldoghságos Szüz Mária, hogy protectiod alá vévén enghemet gyámoltalansághomban, légy irgalmas eörző csilaghom, hogy érdemtelen fiad Neked szolgállyak, halálom után az eöreöken való eöreömben részesülhessek... Gróff Chiáky László... Talban Szüz Mária oltária eleött die 13 Junii anno 1671...”

Végezetül a magyar művelődéstörténet szempontjából jelentős 429-es jegyzékszám alatt a következők találhatók: „1674 jan. 23: Lipót császár és király Róma 1671. évi engedélye alapján hozzájárul, hogy a pálosok generális perjele megfelelő tanulmányok és vizsgák letétele után a rend tagjainak magiszteri vagy doktori fokozatot adhasson.”

Máriavölgyi gondolatainkat egy a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában található XVIII. századi rézmetszeten olvasható *Ájtatos Imádság a' Thalli Boldogságos Szüz MARIA' Képe előtt mondandó.* Az imalap kezdő gondolatával zárjuk: „Üdvöz-légy óh hatalmas Mennynek, és földnek Kiralyne Asszszonya Mária! ki e' jelen való Thalli Szent Képnek ábrázattyában iteni tiszteltetel, és segítségül hivattatol.”